

AALBORG UNIVERSITY
DENMARK

Aalborg Universitet

Augustus – skaberen af Principatet

Lange, Carsten Hjort

Published in:
Sfinx

Publication date:
2014

Document Version
Accepteret manuscript, peer-review version

[Link to publication from Aalborg University](#)

Citation for published version (APA):
Lange, C. H. (2014). Augustus – skaberen af Principatet. *Sfinx*, 37(3), 108-113.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal -

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at vbn@aub.aau.dk providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Augustus

– skaberen af principatet

AF CARSTEN HJORT LANGE

Udgangspunktet for dette temanummer er todelt, dels en fejring af Augustus i forbindelse med 2000-året for hans død (d. 19. august år 14), dels spørgsmålet om, hvorvidt Augustus' magtovertagelse med rette kan beskrives som en revolution. Hvad man end svarer, er det mindre afgørende end Augustus' generelle enorme historiske betydning: Han bragte fred og stabilitet til Rom efter flere generationers borgerkrig, og han skabte

grundlaget for den monarkiske styreform, som vi kalder principatet. Det er afledt af Augustus' brug af ordet princeps (førstemand) i *Res Gestae*. Der er dog her hverken tale om en titel eller et embede brugt i antikken. Hans navn og titel var Augustus. Begrebet revolution er i denne forbindelse ofte anvendt, ikke mindst fordi historikeren Ronald Syme i 1939 udgav en fremragende bog om Augustus med selvsamme titel *The Roman Revolution*. I for-

En aureus fra British Museum. Reversen viser Octavian på sin embedsstol med en skriftrulle i højre hånd. Indskriften omtaler, at han har genetableret det romerske folks love og rettigheder – efter afslutningen af borgerkrigene. Obversen viser Octavian, med sejrherrens laurbærkrans på hovedet samt en indskrift – IMP-CAESAR-DIVI-F-COS-VI – som hjælper os med at datere mønten til 28 f.Kr. (det sjette konsulat).

© The Trustees of the British Museum.

søget på at forklare det nye regime med forfatningsmæssige briller er det vigtigt at se på den længere periode, der omfattede overgangen fra republik til principat. Her må man dog erindre, at Rom ikke havde en nedskrevet forfatning.

TRIUMVIRATET

Den korte udgave af historien begynder i 44 f.Kr., hvor Cæsar blev myrdet. Octavian, den senere Augustus, var blevet testamentarisk adopteret af Cæsar. Efter en urolig periode med borgerkrig og kampe ved Mutina (det moderne Modena) indgik Octavian sammen med Marcus Lepidus og Marcus Antonius det såkaldte andet triumvirat i 43 f.Kr. De tre mænd delte al magt i den romerske stat imellem sig. Aftalen retfærdiggjordes på to måder: 1. En folkeforsamling ophøjede aftalen til lov – *Lex Titia*, og 2. Triumvirerne definerede deres opgaver inden for en bestemt tidsramme på fem år. Opgaverne var først og fremmest at hævne mordet på Cæsar, samt at afslutte borgerkrigene. Den første del af opgaven blev allerede løst i 42 f.Kr. ved slaget ved Filippi i Grækenland, hvor bl.a. Gaius Cassius og Marcus Brutus mistede livet.

Perioden fra 133 f.Kr. og frem til Octavians sejr ved Actium og Alexandria i henholdsvis 31 og 30 f.Kr. kaldes normalt for senrepublikken. Perioden var bl.a. kendetegnet ved de tætte bånd mellem generalerne og deres soldater, ikke mindst generaler med såkaldte ekstraordinære kommandoer. F.eks. fik politikeren og generalen Pompejus den Store (106-48 f.Kr.) et sådant *imperium* – dvs. den magt en specifik embedsmand var udstyret med – mod piraterne. Loven *Lex Gabinia*, gav Pompejus magt i hele Middelhavet foruden 80 km ind i land i hele området, indtil piraterne var slået.

Fremgangsmåden, hvor man bibeholdt magten, *imperium*, indtil opgaven var udført, var udbredt i perioden, og konkret beholdt triumvirerne, Lepidus, Antonius og Octavian, deres magt i to perioder af fem år. De første fem år var ikke nok, altså blev tidsrammen udvidet, hvilket skete ved et møde i Tarentum (det moderne Taranto) i 37 f.Kr. Begrundelsen for den anden periode var dog anderledes. Octavian skulle fortsat afslutte borgerkrigen, men denne gang var mandatet klart: Han skulle

nedkæmpe Sextus Pompejus, som var søn af Pompejus den Store. Sextus Pompejus blev med nogen ret betegnet som pirat, fordi han angreb Italiens kyster og med udgangspunkt i sin base på Sicilien stoppede kornskibene fra Egypten, hvilket førte til, at Roms befolkning sultede. Antonius skulle derimod angribe partherne, som var Roms store fjende mod øst. Denne eksterne krig var ikke oprindeligt en del af triumvirernes opgave. Triumvirerne opfandt altså nye opgaver undervejs, der kunne retfærdiggøre deres fortsatte fastholdelse af al magt i staten. Efter at Sextus Pompejus led nederlag i 36 f.Kr., fastslog Octavian, at han havde endt den interne konflikt i Rom. Borgerkrigene var afsluttet.

Triumvirerne kunne dog ikke enes, og allerede i 36 f.Kr. var tre blevet til to. I 32 f.Kr. endte det med, at også Antonius blev frataget den triumvirale magt, samt at Rom erklærede krig mod den egyptiske dronning Kleopatra. Octavian fremstillede de efterfølgende begivenheder på denne måde: Da Antonius valgte at hjælpe Kleopatra mod Octavian (i egen optik Roms eneste tilbageværende retmæssige triumvir), indledte Antonius hermed en ny runde af borgerkrigen. Antonius var til gengæld af den opfattelse, at han fortsat var triumvir, samt at det var Octavian, der førte en ulovlig krig.

Romersk denar med Kleopatra og Antonius slået af Antonius i 32 f.Kr. (serien møntes fra 34 til 31), som viser Antonius selv og hans allierede Kleopatra, dronning af Egypten. Mønten er i sig selv afvigende, da den også viser en romersk klientkonge. Antonius' indskrift omtaler erobringen af Armenien, mens Kleopatra omtales som kongernes dronning. Hun inddrages på denne måde overraskende i romersk historie – hun hjalp Antonius til sejr over Armenien.

© The Trustees of the British Museum.

Resterne af Octavians sejrsmonument fra Nicopolis, bygget af Octavian og dedikeret i 29 f.Kr., til ære for sejren ved Actium. Der er tale om et terrassemonument, hvor der oprindeligt var en søjlegang øverst og et alter, samt en monumentalindskrift på latin nederst, foruden skibssnabler fra fjendens skibe. Forrest på illustrationen ses resterne af denne indskrift, der oplyser, at Octavian sejrede i den krig, han udkæmpede for staten – res publica – i området. Meget atypisk er ingen fjende omtalt, hvorimod resultatet af sejren, nemlig freden, er nævnt. Foto: Dan Diffendale.

Denne konflikt endte med, at Octavian vandt over Antonius i slaget ved Actium i det nordvestlige Grækenland i 31 f.Kr., hvorefter han indtog Alexandria i 30 f.Kr. Kleopatra og Antonius begik ved samme lejlighed selvmord. Octavian erobrede således både Egypten og afsluttede på ny borgerkrigene. Da Augustus senere forfattede *Res Gestae*, en indskrift, der omtaler hans bedrifter for den romerske stat, skriver han, at borgerkrigene ikke kun er afsluttet, men at borgerkrigen som fænomen er uddød. Dette kom naturligvis ikke til at holde stik.

FRA REPUBLIK TIL PRINCIPAT

I *Res Gestae* skriver Augustus yderligere: *Efter at jeg havde gjort ende på borgerkrigene og med alles tilslutning fået enevældig magt, lod jeg i mit 6. og 7. konsulat [28 og 27 f.Kr.] staten overgå fra mit herredømme til senatets og romerfolkets frie rådighed.*

Augustus beskriver her overgangen fra republik til principat som en proces, der forløber over

to år. En mønt fundet fornylig (illustration s. 108) viser på samme måde, at der var tale om en proces, da Octavian i 28 f.Kr. påstår at have genetableret det romerske folks love og rettigheder. Dette skal ses i modsætning til den romerske historiker Cassius Dio (ca. 165- ca. 235), der omtaler overgangen fra republik til principat som en begivenhed i januar 27 f.Kr.

Allerede i 29 f.Kr. fejrede Octavian tre triumfer: Den første over Illyrien, dernæst en for sejren ved Actium og sidst for sejren over Egypten. Fejringen af de to sidste triumfer, som markerede afslutningen på to væsentlige begivenheder i borgerkrigen, var bevis på, at krigen mod Kleopatra og Antonius var afsluttet. Denne krig var altså på en og samme tid en fremmed krig og en borgerkrig.

Augustus gav, som nævnt, magten endeligt tilbage til senatet og det romerske folk i 27 f.Kr., efter at han havde bragt staten på fode igen, som synligt bevis på, at han havde fuldført den triumvirale opgave – fjenderne var nedkæmpet (fjen-

den var ikke længere Cæsars mordere, eller Sextus Pompejus, men Kleopatra og Antonius). Som tak for disse sejre modtog Octavian navnet Augustus. Mange forskere har gennem tiderne hævdet, at Augustus i 27 f.Kr. påstod, at han havde genetableret republikken, men dette kan ikke underbygges af kilder, slet ikke af *Res Gestae*.

NYT IMPERIUM

I *Res Gestae* fortæller Augustus meget lidt om, hvad der herefter skete. Fra andre kilder ved vi, at Augustus fik store dele af den afgivne magt tilbage. Først og fremmest beholdt Augustus kontrollen med de fleste provinser, hvor der stod soldater. Der er tale om de fire galliske provinser, begge spanske provinser, Syrien, samt Egypten (se kort på s. 140). Augustus havde kommandoen i provinserne, men den daglige ledelse blev varetaget af legater, som arbejdede på Augustus' vegne. Kontrollen med provinserne blev overdraget for en periode på ti år. Begrundelsen for, at han fik tildelt denne magt, var en ny opgave, nemlig at pacificere og konsolidere rigets grænser. Nu handlede det om at skabe fred ved grænserne.

Da opgaven ikke kunne fuldføres inden for den ønskede tidsramme, blev den forlænget med fem år i 18 f.Kr., som dog hurtigt blev yderligere forlænget til ti år. Derefter med ti nye år i henholdsvis år 8 f.Kr., 3 e.Kr. og i år 13. Det giver derfor megen mening at forstå de ekstraordinære kommandoer under Augustus som en videreførelse af den senrepublikanske praksis. Den nye opgave blev fremstillet som noget Augustus accepterede, fordi der var tale om en statslig nødvendighed. Rom havde brug for Augustus!

Selvom Augustus' opgave var at skabe fred og sikkerhed, var der dog på ingen måde tale om pacifisme i moderne forstand. I *Res Gestae* skriver Augustus: *Når der gennem sejre er opnået fred i hele romerfolkets magtområde.* Den omtalte fred, både den interne og den eksterne, vises også på det augustæiske fredsalter i Rom, som i dag er placeret tæt på Augustus' mausoleum.

KONSULAT OG TRIBUNMAGT

Fra 27 f.Kr. og frem var Augustus' magt baseret på

flere elementer, heriblandt især militær magt, som byggede på Augustus' *imperium*. Augustus var også konsul uafbrudt fra 31 til 23 f.Kr., han var med andre ord en af to valgte konsulere hvert af disse år, med betydelig magt hjemme (*domi*) og ude (*militiae*).

Efter intern uro i overklassen var Augustus kun meget sjældent konsul efter 23 f.Kr., hvilket betød, at flere igen kunne opnå dette prestigefyldte embede.

En mønt fra Nationalmuseet – en denar fra 28 f.Kr. – viser på reversen en krokodille, samt indskriften Aegyptus Capta. Dette henviser til erobringen af Egypten i 30 f.Kr. På obversen ses Augustus, samt en lituus, symbolet på det præsteembede (augur), Augustus besad. Foto: Nationalmuseet © CC-BY-SA.

Til gengæld fik han nu tribunmagt, men uden at han besad selve embedet. Det var tribunernes hovedopgave at hjælpe plebs mod patricierne. Augustus var patricier og kunne ikke blive tribun, men altså godt besidde den medfølgende magt. Dette embede gjorde det muligt for Augustus fortsat at forhandle med folket og senatet i byen Rom, lidt på samme måde som en konsul.

Traditionelt har forskere ment, at han samtidig fik et *imperium maius*, altså et *imperium*, der var større end andre magistraters. Indskrifter viser dog, at dette er ukorrekt. Augustus' *imperium* var ikke størst, men det var større end promagistratens – dvs. en embedsmand, der er udsendt til en provins efter endt magistratperiode i Rom – i de enkelte provinser. Augustus' nye *imperium* var *pro consule*, altså identisk med konsulært *imperium*. Augustus mistede retten til at udøve konsular magt i Rom, da han ikke længere var konsul, til gengæld fik han ifølge Cassius Dio ret til at stille forslag i senatet, samtidig med at han ikke behøvede at forny sit *imperium*, hver gang han overtrådte *pomerium*, Roms bygrænse. Dette var overgan-

Marmorkopi af dydsskjoldet Clupeus virtutis fundet i Arles. Originalen i bronze, der blev opsat i Curia Iulia på Forum Romanum, omtaler Augustus i Res Gestae, kapitel 34. Der er tale om de fire dyder: tapperhed, mildhed, retfærdighed og pietas, der muliggjorde, at Octavian kunne sejre mod Kleopatra og Antonius, for derigennem at afslutte borgerkrigene, som omtalt i samme kapitel.

gen mellem *domi* (hjemme) og *militiae* (i felten), og når en promagistrat overtrådte denne grænse, mistede han sit *imperium*. Dette gjaldt dog ikke Augustus. Fra 22 f.Kr. fik han også muligheden for at indkalde senatet efter for godtbeholdende.

Ud over disse relativt veldefinerede magtområder havde Augustus *auctoritas*. I Res Gestae skriver han: *Efter den tid overgik jeg alle i autoritet og prestige [auctoritas], men havde ikke større magtbeholdelser end mine kolleger i hvert embede.* Det sidste er dog lidt af en tilsnigelse. Ordet *auctoritas* og navnet Augustus er etymologisk tæt beslægtede. Det er også betydningsmæssigt tæt på *augur*, præsteembedet, som Augustus besad. Faktisk var Augustus' fulde titel/navn efter 27 f.Kr. IMPERATOR CAESAR DIVI FILIUS AUGUSTUS. Han var den evigt sejrende general, søn af den guddommelige Cæsar, og dermed også tættere på guderne end andre dødelige.

REVOLUTION ELLER EJ?

Tilbage står nu spørgsmålet om, hvorvidt den beskrevne proces kan omtales som en revolution? Ifølge Den Store Danske Encyklopædi "...kan en revolution defineres som et magtskifte, der sker under befolkningens aktive og ofte voldelige medvirken og dermed ikke følger forfatningens spilleregler." Da perioden fra ca. 133 f.Kr. og frem var præget af politisk uro, vold og borgerkrig, kan man i princippet tale om voldelig medvirken fra befolkningen. Svaret må derfor være, at forløbet kan anskues som en revolution, men dette er ikke en streng nødvendighed. Det er her vigtigt at huske på, at ingen af deltagerne i borgerkrigene kæmpede for at skabe et nyt og anderledes samfund, eller kæmpede for at revolutionere samfundet. Ændringen fra republik til principat skete som resultat af borgerkrigene, men modsat var det aldrig formålet med borgerkrigene at afvikle republikken. Romerstaten kaldtes fortsat *res publica*, hvilket betyder stat, også i Res Gestae. Ordet havde delvist fået en ny betydning, men staten nu engang *res publica*. Vi kalder det principatet efter 27 f.Kr. for at adskille republikken og principatet. Augustus definerer dog ikke sin egen position i Res Gestae.

Det såkaldte Tellusrelief fra Det augustæiske fredsalter. Fredsaltret blev givet til kejseren som æresbevisning i forbindelse med, at Augustus havde skabt fred i Gallien og Spanien i 13 f.Kr. Der er uenighed om, hvilken kvindelig guddom, der er afbildet på relieffet, men Moder Jord (Tellus) er en mulighed. En anden er Pax – fredens gudinde. Relieffet viser overflodighed, resultatet af den fred, Augustus skabte, og som bærer hans navn: Ara Pacis Augustae. Det handler om den opgave, Augustus fik tildelt som kejser, nemlig at pacificere og konsolidere rigets grænser. Foto: Luca Cerabona.

Augustus er ikke mindst fascinerende, fordi han var politisk intelligent. Den helt store genistreg var, at han ikke præcist definerede sin egen position, hverken i 27 f.Kr. eller senere. Det betyder også, at man med nogen ret kan påstå, at den første kejser var Tiberius, da han overtager Augustus' befordringer, efter at han bliver den nye princeps. Principatet bliver herefter et monarki, som gik i arv. I stedet for en mere eller mindre veldefineret position byggede Augustus' magt på opgaver, som blev udført i veldefinerede tidsrum. Men når det så er sagt, var ingen i tvivl om, at der var tale om et monarki, med Augustus som *de facto* enehersker. Augustus skabte derfor reelt set en ny statsform: principatet, selvom han med vilje undlod at definere den. Denne mistede frihed kan måske med nogen ret be-

tegnes som en revolution. Hvor problematisk begrebet er, ses klart ved den kendsgerning, at forskningen fortsat diskuterer højlydt, om Ronald Syme havde ret, da han beskrev overgangen fra republik til principat som en revolution.

Forslag til videre læsning:

- Carsten Hjort Lange, *Res Publica Constituta: Actium, Apollo and the Accomplishment of the Triumviral Assignment*, Boston and Leiden 2009.
- Josiah Osgood, *Caesar's Legacy: Civil War and the Emergence of the Roman Empire*, Cambridge 2006.
- Rudi Thomsen, *Augustus. Liv og virke*, SFINX 2001.